

1980 r.

Sierpień - rozpoczęcie strajku w stoczni gdańskiej. Akcja strajkowa rozszerza się na inne zakłady pracy. Spisanie „21 postulatów”. Następnie podpisanie porozumień pomiędzy strajkującymi a władzą.
Listopad - rejestracja NSZZ „Solidarność”

1980 r.

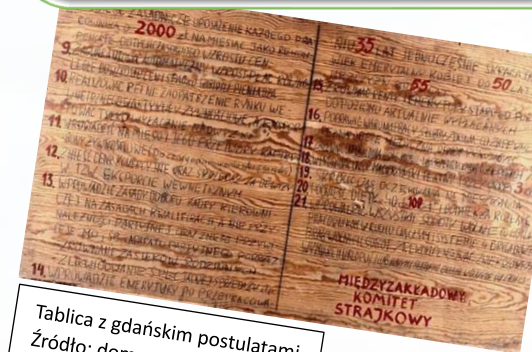
Listopad – wśród rolników pojawiają się głosy o konieczności utworzenia własnej niezależnej organizacji związkowej.

1981 r.

16 marca - okupacja siedziby Wojewódzkiego Komitetu ZSL przez rolników. Rezultatem było zaproszenie przedstawicieli rolników i przywódców Związku na obrady Wojewódzkiej Rady Narodowej.

1981 r.

19 marca - VI Sesja Wojewódzkiej Rady Narodowej

Tablica z gdańskimi postulatami
Źródło: domena publiczna

Żądamy rejestracji NSZZ RI „Solidarność”

Bez Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych nie ma wyjścia z kryzysu żywnościowego

Źródło: domena publiczna

Okupacja siedziby Wojewódzkiego Komitetu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego (ZSL) przez rolników z "Solidarności Wiejskiej" i działaczy NSZZ RI "Solidarność".
Zbiory Ośrodka Karta

Obrady WRN w Bydgoszczy (19.03.1981 r.)
Źródło: domena publiczna

Wyprowadzenie przedstawicieli opozycji z budynku
Źródło: IPN Gdańsk

1 Czy opisana sytuacja mogła budzić obawy? Uzasadnij.

2 Jaki był stosunek władz do związkowców?

Przerwanie obrad WRN bez wysłuchania głosów zaproszonych związkowców. Zostaje to odebrane jako ignorancja ze strony władzy.

PRZEDSTAWICIELE ROLNIKÓW
Michał Bartoszcze,
Marek Gawinecki,
Marek Klonecki,
Edmund Marciniak
Tadeusz Szymańczak

PRZEDSTAWICIELE „SOLIDARNOŚCI”
Marian Ewald,
Marian Fanslau,
Maciej Głuszkowski,
Krzysztof Gotowski,
Grzegorz Hauslinger,
Andrzej Hybiak,
Andrzej Krajewski,
Mariusz Łabentowicz,
Bolesław Magierowski,
Zdzisław Młynarkiewicz,
Anna Olszta,
Stefan Pastuszewski,
Maria Pieczyńska,
Zygmunt Pulikowski,
Jan Rulewski,
Henryka Sikora,
Jan Szałyga,
Jerzy Szulc,
Piotr Szydłowski,
Antoni Tokarczuk,
Jarosław Wenderlich
Lech Winiarski.

Wydarzenia bydgoskie Marzec 1981 r.

1981 r.

30 marca - mamy to!
Niezależny Samorządny Związek Rolników Indywidualnych „Solidarność”

1981 r.

30 marca - mamy to!
Niezależny Samorządny Związek Rolników Indywidualnych „Solidarność”

ul. Stary Port
Źródło: Państwowe Archiwum w Bydgoszczy

Lech Wałęsa w Bydgoszczy
Źródło: domena publiczna

material filmowy

3 O czym świadczy – Twoim zdaniem – tak duże nagromadzenie sił porządkowych?

4

Informacja o siłowym zakończeniu obrad WRN rozprzestrzenia się we wszystkich kierunkach.

5

Jak informacje przedostawały się poza Bydgoszcz? Jakiego znaczenia miało szybkie uruchomienie przez Solidarność kampanii informacyjnej?

Niepokój budzą odbywające się na terenie PRL manewry wojskowe Układu Warszawskiego „Sojuz'81”.

Organizowane są wiece niezadowolonych wobec działania władz: w Bydgoszczy w województwie w kraju.

1981 r.

23 marca - Posiedzenie KKP "Solidarność" w Bydgoszczy. Są na nim najważniejsze osoby w związku, m.in. Lech Wałęsa, Jacek Kuroń, Tadeusz Mazowiecki, Bronisław Geremek, Karol Modzelewski, Zbigniew Bukaj, Andrzej Celiński, Jan Olszewski. Zapada decyzja o strajku ostrzegawczym w dniu 27 marca.

1. Na sesję spóźniliśmy się dziesięć minut, gdyż wzmocnione służby porządkowe, pierwszy raz będące w tym urzędzie, drobniaczko nas kontrolowały. Nie był to strajk włoski, ale dokładne wykonywanie rozkazów. Nigdy dotąd sesja Wojewódzkiej Rady Narodowej nie była obstawiona tak wielką liczbą trudnych do identyfikacji służb porządkowych różnej maści. Radni mogli się poczuć naprawdę ważni. W tamtych czasach nie obawiano się jeszcze kogoś takiego Bin Laden i podejrzewam, że nawet konferencje na szczycie światowych potęg nie były tak strzeżone.

2. Uzbiliśmy się w cierpliwość, kiedy przewodniczący Edward Berger nie zgodził się na prośby, byśmy zabrali głos przed zaopiniowaniem kandydata na wojewodę i rozpatrzeniem projektu planu i budżetu. Przewidział dla nas czas na końcu, w wolnych wnioskach. (...) Przesunięcie naszego wystąpienia odbieraliśmy jako obniżenie rangi zgłaszanych przez nas postulatów, ale nie mieliśmy wyjścia. Nastawiliśmy się psychicznie na dalsze godziny bezruchu. Aż tu nagle z letargu wyrwał nas hałas z Sali. To radni zaczęli wstawać z miejsc. Sesję nagle zakończono. Jak się okazało, wniosek radnego o zakończenie dyskusji nad jednym z punktów obrad świadomie zmanipulowano jako wniosek o zakończenie posiedzenia. Przewodniczący rady mógł odetchnąć i liczyć na najwyższe uznanie władz. On swoją część zadania wykonał w białych rękawiczkach.

3. Nie potrafię do końca określić swojego wrażenia na widok wkraczających cywilnych „komandosów” na czele dwóch strumieni milicjantów. Nie był to strach, raczej osłupienie. Stałem z kilkoma osobami na końcu sali obrad, kiedy nagle z uchylonych równocześnie po obu stronach drzwi wejściowych wyszły grupki wysportowanych młodzieńców w obcisłych ubraniach i solidnych butach. Potem zrobiło się niebiesko i dwa błękitne strumienie milicjantów wpłynęły na salę. Trudno było ich zliczyć, ale wydawało się, że przyjęto zasadę dziesięciu na jednego. Pojawiła się też ekipa filmowo-fotograficzna natarczywie dokumentująca każdy nasz ruch i słowo. Godzinę dzielącą wejście sił interwencyjnych od ich ostatecznego szturmu wypełniały utarczki słowne między nami, broniącymi swojego prawa do dokończenia komunikatu, a wojewodami, prokuratorem i majorem (...) dowodzącym siłami MO.

4. Za chwilę wyrwano mnie pierwszego i jak worek ziemniaków ciągnięto ku wyjściu, za sobą widziałem przez sekundę wynoszonego Jana [Rulewskiego]. Wtedy z kolei bałem się, że mnie uduszą, nie mogłem złapać tchu przez zaciskające się na ustach rękawice. Na tym etapie akcja była siłowa i zdecydowana, ale nie brutalna. Zwiększono presję już na zewnątrz, na wybetonowanym dziedzińcu, gdzie nagle wszyscy się zatrzymaliśmy. Tajniacy nie próżnowali.

5. Ruszyła fala informacyjna i akcje propagandowe z obu stron. Ale tym razem komuniści, dysponujący monopolem na to, co się mówiło, pokazywało i pisało w środkach masowej komunikacji, zostali ciężko znokautowani. Tempo i zakres rozpowszechniania się wiadomości z Bydgoszczy przekraczały wyobrażenia polityków i dziennikarzy. Był to fenomen socjologiczny. Dzisiaj doświadczamy potęgę Internetu i telefonii komórkowej. Wtedy dysponowaliśmy bardzo prostymi, prymitywnymi wręcz środkami przekazu. Uruchomiliśmy teleksy i niepoliczalne ilości ulotek. Zdjęcia zrobione pobitym przed odwiezieniem ich do szpitala znalazły się na błyskawicznie wyprodukowanych plakatach, które już rano wręczano maszynistom pociągów dalekobieżnych wyjeżdżających we wszystkie strony Polski.

Fragmenty z książki Antoniego Tokarczuka, uczestnika wydarzeń, „Mój czas. Flirty z historią”, Warszawa 2017 r.

Fragmenty książki czytał: Krzysztof Jaskulski, uczeń VIII LO w Bydgoszczy

Pomnik bydgoskich wydarzeń marcowych

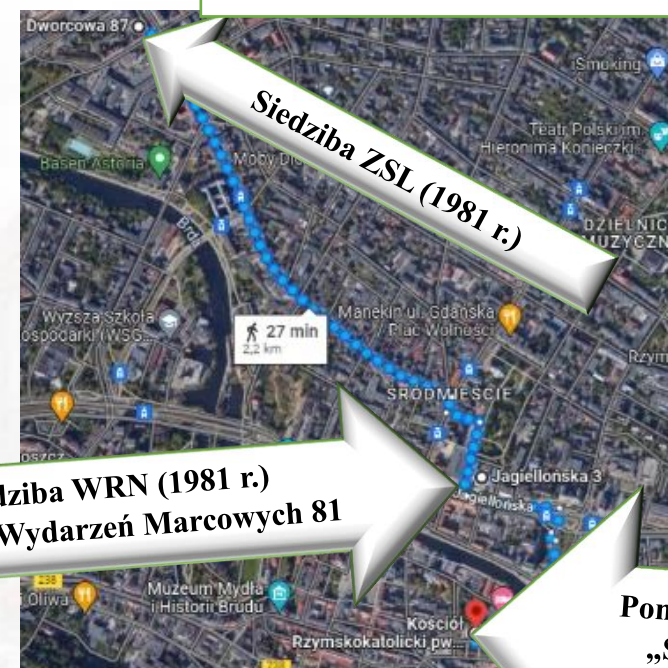
Antoni Tokarczuk – ur. 14.04.1951 r. minister środowiska w latach 1999–2001, senator I kadencji, poseł na Sejm I kadencji.

Jan Rulewski – ur. 18.04.1944 r. Poseł na Sejm I, II i III kadencji, senator VII, VIII i IX kadencji.

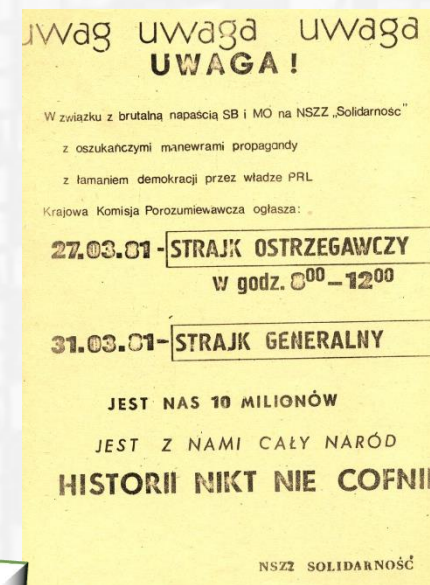
Lech Wałęsa – ur. 29.09.1943 r. - współzałożyciel i pierwszy przewodniczący NSZZ „Solidarność”. Laureat Pokojowej Nagrody Nobla w 1983. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1990–1995.

Siedziba ZSL (1981 r.)

Siedziba WRN (1981 r.)
Pomnik Wydarzeń Marcowych 81

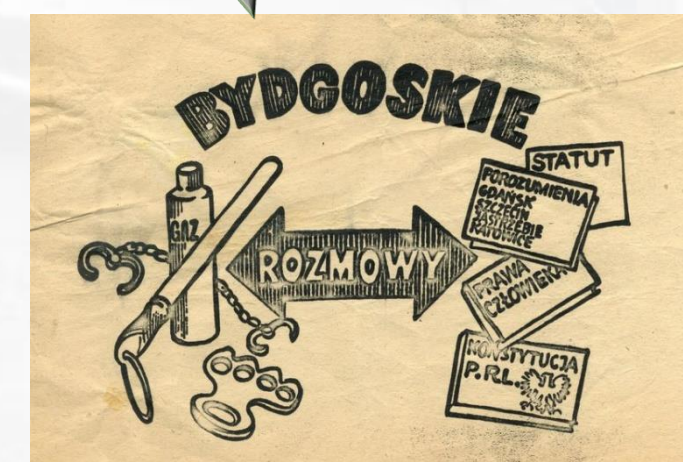
Pomnik bohaterów „Solidarności” i „Solidarności” RI

Plakat zapowiadający strajk
Źródło: domena publiczna

Opracowała: Marzena Wolschlaeger

Grafiki związane z wydarzeniami w Bydgoszczy
Źródło: domena publiczna

Wykorzystana literatura:
Antoni Tokarczuk, Mój czas. Flirty z historią, Warszawa 2017.
Adam Dziurok, Marek Gałęzowski, Łukasz Kamiński, Filip Musiał, Od niepodległej do niepodległej, Historia Polski 1918-1989, Warszawa 2014.
Andrzej Leon Sowa, Od drugiej do trzeciej Rzeczypospolitej (1945-2000), Kraków 2001
Kamila Churska, Katarzyna Maniewska, Krzysztof Osiński, „Zwycięska dekada” Region Bydgoski NSZZ „Solidarność” w ikonografii (1980-1990), Bydgoszcz 2010.